

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ט

פרשת בהר

"והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשר לחדש ביום הכפורים" וכו'

א. הרמב"ם.

פרק כה', פסוק ט':

שנצטוינו לתקוע בשופר בעשרה בתשרי של שנת היובל ולהכריז בכל ארצנו על חרות עבדים ויציאת כל עבד עברי לחפשי בלי דמים ביום הזה. וידוע שתקיעה זו ביובל אינה אלא לפרסום החרות, ושהוא חלק מן ההכרזה והוא אמרו 'וקראתם דרור בארץ' ואין ענינה כענין תקיעות ראש השנה, שהן 'זכרון לפני ה' / ואלו לשחרור העבדים.

סה"מ קל"ז

סוף

1. כרשננו אסמיר כי תקיעה לו אינה כמו התקיעות הראשונה, אמה זה חסוב?
2. אה מדיוק צושה תקיעה לו ואמה היא כל כק חסובה?
3. אה הרציון se תקיעה לו אסמאלה?

* * *

ב. כלי יקר.

פרק כה', פסוק כה':

מִוֶּה, אָבֵל עֲדִין לֹא מָטָה יָדוֹ כָּל כֶּה, עַל כֵּן הוֹסִיף בְּלוֹקַח בְּרַבִּית: "כִּי יִמוּךְ אַחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ". כְּתָב לְשׁוֹן "עִמָּךְ" עַל הַתְּמוֹטוֹת וְלֹא עַל "כִּי יִמוּךְ", כִּי דָבָר זֶה גְלוּי עִמָּךְ כִּי אֲזַלְתָּ יָד, וּכְכוּחוֹ אֲזוֹ אֵינּוּ עִתָּה, אָבֵל מֵה שֶׁהוּא מֶךְ עֲדִין אֵינּוּ "עִמָּךְ", כִּי עֲדִין לֹא תִגְלֶה חֲרָפְתּוֹ בְּקֶהֱל כִּי מֶךְ הוּא. אָבֵל בְּמוֹכֵר עֲצָמוֹ שֶׁקָּשָׁה מִכֶּלֶם, אָמַר: "וְכִי יִמוּךְ אַחִיךָ עִמָּךְ" (להלן פסוק ט), כִּי כֶּה נִגְלָה עִמָּךְ עֲנִיו וּמְרִירוֹ וְדַחְקוֹ, מֵאַחַר שֶׁהוּא מִכְרָח לְמִכְרָח עֲצָמוֹ. וּבְנִמְכֵר לְגֵר, שֶׁנִּגְלָה גַם לְגֵר כִּי מֶךְ הוּא, לְכֶה אָמַר: "וְכִי יִמוּךְ אַחִיךָ עִמָּךְ" (להלן פסוק מז). וְלִפִּי זֶה צְרִיכִין אֲנִי לומר שְׁמִיכָה גְרוּעַ מִמָּטָה יָדוֹ, וְשִׁנְיָהֶם כְּאַחַד גְרוּעִים מִן אַחַת מֵהֶם, וְ"עִמָּךְ" שֶׁל מִיכָה גְרוּעַ מִן "עִמָּךְ" שֶׁל "מָטָה יָדוֹ", וְ"עִמָּךְ" שֶׁל גֵר גְרוּעַ מִכֶּלֶם.

[כה] כִּי יִמוּךְ אַחִיךָ וּמָכַר מֵאַחֲזָתּוֹ. רַח"ל דָּרָשׁוּ כָּל סְמִיכוֹת פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוֹ עַל הָעוֹשֶׂה סְחוּרָה בְּפָרוֹת שֶׁל שְׁבִיעִית, שְׁסוּפוּ לְבוֹא לְיַד עֲנִי (סוכה מ:). וַיֵּשׁ כְּדָמוֹת רֵאִיָּה לְזֶה מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר", כִּפְּל לְשׁוֹן מְכִירָה, לומר לְךָ שֶׁמִּמְכָּר אַחַד גּוֹרֵר אֶת חֵבְרוֹ: "כִּי תִמְכְּרוּ" פְּרוֹת שְׁבִיעִית, אֲזוֹ מְכִירָה זוֹ גּוֹרֵרֶת "מִמְכָּר" מִשְׁלֹטְלִין "לְעִמִּיתְךָ", וְאַחַר כֶּה שְׁדָּהוּ, וְאַחַר כֶּה עֲצָמוֹ, וְאַחַר כֶּה לְגֵר, כִּי כָּל אַחַד קָשָׁה מִשְׁלֹפְנִיּוֹ, עֵינַי בְּיַלְקוּט (בהר כה תרסא). וְנִרְאָה כִּי שְׁנוּי הַלְשׁוֹן שֶׁבְּכָל פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוֹ מוֹרָה עַל זֶה, כִּי בְּמִכִּירֶת מִשְׁלֹטְלִין לֹא הַזְכִּיר 'כִּי יִמוּךְ', כִּי יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁלְפָעֲמִים אַדָּם מוֹכֵר מִשְׁלֹטְלִיו אֶף עַל פִּי שְׁאֵינּוּ מֶךְ מְעַרְכוֹ כָּל כֶּה, אֲלֹא שֶׁהוּא נִצְרָךְ לְזוּמִי, אָבֵל "מֵאַחֲזָתּוֹ" אֶפְלוֹ מִקְצָתָהּ אֵינּוּ מוֹכֵר עַד כִּי

1. קרא שם את הפסוק, איך ניתן להבין כפסוק?
2. פרשנו למה כאן את חומרת הצונן של התורה בפירות סמיכות ואוסף את ההדרגות, התוכף להסביר?
3. מה אוסיפה כאן ההדרגות שליליות קרידה הכלכלית?
4. מה החמור מכולם ולמה?

* * *

ג. בכור שור.

פרק כה' פסוקים לה'-מט':

(לה) ומטה ידו. שאינו יכול להשיג מה שהוא צריך. ומדרש: לפי שיד מקבל מתנה מלמטה ויד הנותן מלמעלה, שיך למימר בעני: ומטה. והחזקת בו. על ידי מתנה או על ידי הלואה אבל לא בריבית, כדמפרש ואזיל⁴⁶.

(לו) וחי אחיך עמך, עשאו הכתוב טפל לך, שחייך קודמין לחיי חבירך⁴⁷.

(לט) עבודת עבד. עבודה מבוזה כגון לנקות הרפת וכיוצא בה. ורבותינו דרשו: בו אין אתה עובד עבודת עבד, אבל בכך חורין כגון אינשי דלא מעלו, אתה עובד⁴⁸. וכדרשין: "לעולם בהם תעבודו, ובאחיכם [וכו']"⁴⁹. וכדרכ שיעורים אחוה דרב סלא דנקיט אינשי דלא מעלו ואייעל להו בגוהרקי דרבא⁵⁰, דאינו קשה כל כך לבן חורין כמו לעבד, משום דאי בעי עביד ואי בעי לא עביד.

(מ) כשכיר כתושב. שניהם שכירים, אלא שזה שכיר יום וזה שכיר שנה. וכשם שלשכיר אין אתה יכול לצוות לו עבודה קשה בעיניו, שהרי יחזור בו מיד, דפועל חוזר בו אפילו בחצי היום⁵¹, כך לא תצוה לו עבודת פרך, ולא יהיה חילוק בינו ובין השכיר אלא עד שנת היובל יעבוד עמך⁵².

(מא) הוא ובניו עמו. כל עבד שאינו יוצא ביובל, כגון עבד כנעני, הרי הוא ובניו ובני בניו משועבדים. אבל זה כיון שיוצא אין לך שום טענה על בניו ועל דורותיו, שהרי הוא עצמו נעשה בן חורין. ורבותינו דרשו שהאדון חייב במזונות בניו⁵³.

(מד) ועבדך ואמתך אשר יהיו לך. שנין היו לך אותם מלאכות מכווערות מן הגוי' וגו'. (מג) לא תרדה בו בפרך. שנה הכתוב להזהיר טפי על דבר זה.

(מח) אחרי נמכר גאולה תהיה לו. שלא תדחה אבן אחר הנופל⁵⁴, ולפי פשוטו, "אחרי נמכר", כאדם שקובל, כלומר אחרי שעשיתם שלא כהוגן, שלא החזקתם אותו כמו שאמרתי לכם: "וחי אחיך עמך"⁵⁵, ולא יצטרך לעם אחר, ונמכר לגוים, גאולה תהיה לו, מהרו לגאול אותו שלא יטמע ביניהם⁵⁶.

(מט) או דודו או בן דודו. הקרוב קרוב קודם⁵⁷. או השיגה ידו ונגאל. שאין גופו קנוי, ולא אמרינן ביה: מה שקנה עבד קנה רבו⁵⁸.

1. איך פרשנו מרחיב את הפסוק לה'?
2. איך ומה למה פרשנו מפסוק לו'?
3. מהי "צפודת צבד" ומה אוסיפה כאן הפסיכולוגיה?
4. הפסוקים מ' ומא' מרחיב פרשנו לפאר את אופן ציטוטו של הפסוק, התוכף להסביר?
5. מהמשק הפסוקים מרחיב פרשנו את אופי העסקתו וחרורו, התוכף להסביר?

* * *

ד. תוספת ברכה.

פרק כה' פסוק לו':

ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך (כ"ה ל"ו)

המשך הלשונות האלה אפשר להסביר עפ"י מה שאמרנו באבות (פ"ג מ"ב) אלמלי מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו. ויתכן, דזה נסמך על האגדה במס' ע"ז (ד' א') על הפסוק ותעש אדם כדגי הים (חבקוק א' י"ד), למה נמשלו בני אדם לדגים שבים, מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, כך בני אדם, אלמלי מוראה של מלכות, כל הגדול מחבירו הי בולע את חבירו.

הנה מתחייב מזה, כי באופן שבטוחים שלא יגיע הדבר למלכות, אפשר שיפגע אדם בחיי רעהו — על זה אמר הכתוב כאן ויראת מאלהיך, וממנו הלא אין להתחבא, וכמאמר הנביא, אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו (ירמיה, כ"ג כ"ד), ואם תחשוב כן לא תפגע עוד בזולתך, וממילא יקרים וחי אחיך עמך.

ועפ"י באור זה אפשר לכוין כונת הפסוק במשלי (כ"ד כ"א) ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב, כלומר, ירא את ה', וכמו המורא מלפניו, שאפילו במסתרים תירא ממנו, כך תירא את המלך, ויתחייב מזה שעם שונים, עם אלה המבקשים כנגד סדרי המלוכה בעת שמחשבים שלא יודע לו — אל תתערב, מפני שמוראך ממנו כמורא שמים, ומן השמים אין להסתיר, כמבואר.

ואמנם הלשון „עמך“ (וחי אחיך עמך) דורש יתר באור, אל מה מכוין ואפשר לומר עפ"י הנטוע בטבע בני אדם, כי מי שעסקו מקח רבית ימשיך אצלו הזמן מגבית הרבית בכבודות, כמו יום לשנה, מפני תאוותו שיבא אותו הזמן, והוא צופה ומביט למתי יבא, ולהיפך — זה הדרוש לשלם רבית, אצלו ירוץ הזמן כמו במעוף עין, ובעוד הוא משתעבד לשלם הרבית כבר הגיע הזמן לשלם, ונמצא, שחיי שניהם בטבע הפוכה, זה תאב להזמן שיבא עד מהרה, וזה (הלווה) תאב שיתמהמה, ואומר הכתוב, כי אם לא תקח מאתו נשך ותרבית יהיו חיי שניכם ביחס המשך הזמן שוה, אתה לא תמהרנו והוא לא ידחננו, והוא וחי אחיך עמך, בשוה.

ובמס' ב"מ (ס"ב א') אמרו, שנים שהיו הולכים בדרך וביד אחד מהם קיתון של מים, אם שותין שניהם ימותו שניהם (מפני שלא תספיק מדת המים להחיות שניהם מצמאונם) ואם ישתה אחד יחיה הוא, דרש רבי עקיבא, וחי אחיך עמך חייך קודמין, וכפי הנראה מפרש הלשון „עמך“, כשאתה חי תחי גם לאחיך, אבל אתה קודם.

ויש להעיר מגמרא קדושים (כ"ב א') על הפסוק בפרשה ראה, בענין עבד עברי, כי טוב לו עמך (ט"ו ט"ז), דרשו עמך במאכל, עמך במשתה, שיהא שוה לך, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא פת קיבר, שלא תהא אתה שותה יין ישן והוא יין חדש, שלא תהא אתה ישן על גבי מוכין והוא על גבי תבן, ולמה לא דרשינן כאן וחי אחיך עמך בשוה לך, רק דרשינן חייך קודמין.

וצריך לומר, דהיכי דהדבר נוגע אל אבוד החיים ממש, אז בחדאי חייך קדמים, משום דמאי חזית שיהי' הוא קודם, ורק כשאתה חי החובה עלך להחיות גם את אחיך, אבל כשהדבר נוגע רק אל תכונת החיים ותפנוקם כדמפרש בענין ערכי מאכל ומשתה ושינה, אז צריך שיהי' שוה לך, ובאופן כזה דרשינן עמך בשוה לך.

niſke

1. על מה קדייק בונה פרשניו את דבריו כאן?
2. איך צנין "המלכות" נכנס לכאן?
3. מהו הטעם הפסוק בין לווה למלווה כריבית?
4. איך יתקיים "וחי אחיך עמך"?
5. מתי ואיך אנו דניס "עמך" אתה קודם או "עמך" כעולה לך?
6. מה המסקנה המצויה מכל זה?

* * *

ה. מלאכת מחשבת.
פרק כה' פסוק מז':

וכי תשיג יד נר ותושב עמך וסך אחיך עמו:

הג'ר אשר בקרבך יעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה. זהו ארחות כל המאסף גרים בחוץ ביתו:

לא תעשו לכם אלילים: שאם תרדה בפרך עבד עברי ויעבוד לעולם בלי לאמו לחירות, הנה בהכרח כל איש עני יעשה על עצמו אדוכיו לאלוה ויקבלוהו לאלהים אשר בידו להמיתו ולהחיותו. על כן לוייתו אתכם לשלח רגלים חפשים וזוה לא תעשו אלילים לכם חפשים כמוכם בלתי לה' לברו:

niſke

1. איך ניתן להבין כאן את יחסו fe פרשניו לר ומה?
2. איך עייק שיעבוד הצמד לצנין אלוהות?

****